

Inuit Takunnarusingagut Tautunniq Ukiuqtaqtuup Pivalliani: Inuit Piuqsiarusingat

Maanika Iul–Kanajuq

Angajuqkaa, Inuit Ukiuqtaqtumiuqatigiit Katimajinginnut – Kanata

Unikkaaqtuq Ukiuqtaqtumik Pivalliatitsinirmut Expo

Nunaqaaqaaqsimajut Sivulirninga Ammalu Ukiuqtaqtumiuqatigiit Aulatsigusingat

15 Juuni 2021

Qujannamiik qaiquausimagama uqalimajaqtuquausimallunga taakkua katimajiit miksaanut – Nunaqaaqaaqsimajunut Takunnannguaqtaujuq Ukiuqtaqtuq. Maanika Iul–Kanajuujunga Angajuqkaarijaujunga Inuit Ukiuqtaqtumiuqatigiit Katimajinginnut Kanata. Parnaullunga namminiqaqtijunga, anaanaullunga, anaanatsiaq/aana, miqsuqtiullunga Tukisiumallugu pijjutinga tavvani timanirmi upatsimajattinni ullumi “ajuinnaqsuta qaujimanikkut tukitaarutiqarasuaqattanikkut pivaalliqlullugu ukiuqtaqtumiuqatigiit inuusinga saqkititsilutalu aturniqarniaqtunit aqkigiarirutiksaniit ukiuqtaqtumi atuqtaujunut,” uqausiqalangajunga ullumi Inuit inuillu takunnarusingagut kiinaujaliurasuarniup ammalu piuqsuarniup miksaanut–ilaannikkut aniguqsimajunik takukainnariaqasuungugatta sivunirmiittut takuniarlugit.

Qaritaujukkat kisiani maanna katimaqattaraluaqtilluta–avatikkinni qaujimanikaqtunut piqatauvunga, tusarvigigiiqkaullusiullu Siila ammalu Talii - qaangiqsimajunik ammalu ullumi nipigijaujut Inuit Ukiuqtaqtumiuqatigiit Katimajinginnut. Upigusullarippunga akunnannginniigiaksaq taakkua qaujimanikaqtaqtuq Ukiuqtaqtumi sivulirnirmit aulatsinirmillu. Arraagut sitamat aniguraimmata Inuit taaknangat sitamanik nunalirjuaniinnagaqsimajut katippattut ICC–kut Katimanituinnarni Katimaliraimmata – tamannatagga piviqarvigiliqtavut uqausirilugu atuagaliriniq sivulliutijarialiillu tamannalu iqkautitaugutigiqasiutigialivut, inuujugut avititausimalluta sitamanut nunalirjuanut Naammatsivuq upigilugu atausiuqatigiingnivut uummarittumillu piqkusiqarnivut. 2018–mi Katimautaujuq Katinniuvattumi Katimanituinnaulluni Utqiavingmi Taijaininga Imaittuujuq Inuit: Ukiuqtaqtuq Imaittuuqujavut.

Tamanna pimmarijuuq pijjutigillugu kajusiniqarmata pigumaniliit Kanatami, ukiuqtaqtumiuqatigiit taikkunangallu nunalirjuaqarniaqtunit... “qanittuq” ukiuqtaqtuq. Ungasittumiingaaqsimajut kiinaujaliurutiliit Ukiuqtaqtumi, nunalimmut atuqtuksaugaluaqpat, aturunnaqtunit pivalliatitsiniq, uvvaluunniit ukiuqtaqtumi qaujisarniq - ikajuqsijut Inuit nunalinginnit –ilangit iqkanaijaatsatigu, ilangit qaujisaqtulirinikkut piliriaksat -- kisiani sunamik akiqarluni? Tamakkua kiinaujaliurutaqut kiinaujaliuqtunit pijunnautiqaqtitavut tukitaarutiqarnirmik ukiuqtaqtumik. Angiriaqarajaqtunga, angiruma, tamannaa pijumajarivauk inuit. Uqausiringitara apiqkutiga tamanna. Tamakkua pijunnautiqaqtitaujut iluunnatsiatik pijumanikaqsimajut ukiuqtaqtumi Ukiuqtaqtuq – nunami aturunnaqtuqutingit, usikattanirmut aqkutingit, aglaalluunniit avatiminni aturunnaqtuqutinginnit Ukiuqtaqtumi nunami atuinnarnit. Ukiuqtaqtuq taijauqattaqsimajuq ‘ ujararniaratsaqtali ujararnianirmi’ Siila–Vuat–Kuluutsiap

uqaqtamininga ukiuqtaqtuq 'nalunaikkutaq nunamut' – piuliniaariguk ukiuqtaqtuq piuliniaariguk nunarjuaq – sulillunilu.

Inuit ammalu Nunaqaqkaaqsimajut nunarjualimaami - piluaqtumi, taikkua attuaniaqtut, itijumit anirnikullu imavingnut, sijjanganinni ammalu tariurmiutat avitanginnut - pijunnautitaqtitausimajut tamakkununga Nunanut Aturatsanullu Angirutausimajumi Katujjiqatigiittut Nunalirjuat Angirutingani Pijunnautinginnut Nunaqaqkaaqsimajut, ILO Angiqatigiingut 169, ammalu 2016-ngutillugu Mialigakkut Angiqatigiigutinga pillugit Pijunnautingit Nunaqaqkaaqsimajut Asingitalu nunarjuami timiaqtut pijunnautinginnuungajut Ilitarijaujariaqaqpuput iqkagijaulutillu pijunnautinga Inuit piqatauvigilunigillu attuqtaugutingit tamannalu isumatsaqsirutaularialik uqaqatigiigutautillugu kiinaujaliurasuarnirmut pivalliatitsigumaniq. PIJUNNAUTIT tamakkua nalunaiqsigutautsiarmata inuit namminiaqataungittut kisanili, pijunnautinit tigumiaqtiit. Talii sampu-tuaruu, aaqkisuiagianngaqausimajuq Katujjiqatigiittut Nunalirjuat Angirutinganik Pijunnautingita Nunaqaqkaaqsimajut, qaujimagutaugiatsiaqsuni nunaqaqkaaqsimajut PIJUNNAUTINGI nalunaijaqtautsianniraluarmangaata ammalu ikajuqtuqtaulutik nunarjuami maligarmut.

Uqaqatigiigutipaalummiujuqtaq kiinaujaliurasurvit miksaanuq. Nunalirjuat nunarjuami saqqititsivalliammata kiinaujaliurasuarnirkut Makimajjutiqarnirmut "tukimuagutinit" suulu Kanatami. Isumagiliraiqak Ukiuqtaqtuq ammalu Makimajjutiqarniq kiinaujaliurasuarnikkut-isumaksasqsirutiariaqaqpattunga amisunit pijjutiqaqtunit. Makimajjutiqarniq kiinaujaliurasuarnikkut tukimuaguti "kiinaujaliurasuarutiqarnialirivaa imavingmit" taimaigunilu, kinamut atutiqarniarmat -pijumajarivauk tamanna inungnut. Tamanna tukiqarajaqtuq amisunnguulutik iqalugasuarniit, usikatanniit, pularaqtuliriniq? Makimajjutiqarniullu atuutiqarningit qallunaanuuqattalangavat kanangnarmiunullu. Kiinaujaliurasuarnikkut makimajut tukilik amisut ajjigiingittut ajjigiingittunut nunalirjuanut Kanata, uppirijara, Tukisiumammat Kiinaujaliurvi kiinaujaliurasuarnirmutuinnaunginninganik, kisanittauq piuqsuariaqarniq pillugu tariurmitaunit.

Tamannalu uqasirigumallugu piviqarnirni uqaqatigiigutiqarniq Inungnut sivuliqtaujumit piuqsuanikkut makimajjutiqarnirmik. Tamanna qanuituuva? Qanuq tukiqaqka? uuttuutiqarniarama inuisattunit nanninngaqsimajunit nunavummi nalunaiqsilunga piqasiujjijumillu Qitianiittumik Ukiuqtaqtumi Imarmi.

Uqausiqarumagama isumagijannit - piuqsuarluni makimajjutiqarniq – Kanatamiut Inuit atuqattaqsimajangat aniguqsimaliqnut taikkualu sanakkanniliqsutik sivuniksatinut – takunnannguaqtaq ikajuqtuqtaulluni nunarjuamit taakkununga ICC-kunnut Titiraqsimajut tavvani unikkaami aaqkitsuisimajut tunngavinganik ICC-kut ikajuqsimaninganik Ukiuqtaqtumut Katimajinitnunami Aturunnaqtunit Pivalliatitsinirmut Iqkanaijaqatigiit Katujjikatigiinnut, Makimajjutiksaqauqninga Ukiuqtaqtuup 4 (ECONOR IV). Taanna unikkaa saqkititamiq Raikjavik Ministautingit katimaniqaqtillugit taqkirijujattinni qaujigiaratsautsutillu SDWG-kut ikiaqkivingani.

Inuit atuqattaqsimainnaqtut atuinnaujunit. Inuit isumatuningat uvattinni sanasimajut uummarittumit iliqkusiqaqarnitinnit piviqatitsitsutik nunamiingaaqtunit kajjaanaqtumik ukiuqtaqtumi, sijjanganinni, imavingani, sikumilu qaujimagiaqarniq. Sulijuqsagtugu 1-Hannalat

arraagut aniguqtuni amisuuniqsatigut makimajjutitsaliriniirmut pivalliatitsinirmik maannaujumi atuqtaujuup asianik taimanganit arvaniaqtit tikigianngalauqsimmamanik aturunnaqtunik nunami aullaujillutik kiinaujaliurutigillugulu qallunaani. – silataani ukiuqtaqtuup, nunalittinniingaaqtumik. Aaqkigiarniarutta nutaanguluni ukiuqtaqtumi makimanasuarnirmuungajut naammannasuatsiariialiit inungnut pijitsiqtaujunut – taikkua ukiuqtaqtumi inuit pijunnautiliit. Takunnannguaqtaq nunami aturunnaqtunit ukiuqtaqtumi makimajjutiqarniq kiinaujaliurutit ukiuqtaqtumiillutik qallunaanungingarlutik inuit avatiullu asiujingingaarluningit.

Uqaqtausimammam Inuit Ukiuqtaqtumiuqatigiit Katimajingita (ICC–kut 2018–ngutillugu Utkiavik Angiqatigiigutimik, "...makimajjutinik pivalliatitsiniq inuuqatingiinillu ammalu piqkusiliriniirmuungajunit atautsikkuurialiik, makimajunnatsiarniurmat–namminiqsurluni, tamanna pijariaqallaritsuni ilagimmauk gavamalirinikkut namminiq– pinasuarniq."

Inuit asingillu Ukiuqtaqtumi Nunaqaqkaaqsimajut aqkusaaqattaqsimavut amisunit pinasuarutaujuugalanik kajusiniqangittunik saqkijaaqtitaugasuaqtillugu makimajjutiqarnikkut pivalliatitsiniq ippigusugani inuusiqausirmit ammalu piqkusirmut atuqtaujunut. Sulijumik nunami aturunnaqtunit atutsiarniarluni, pivalliatitsiniq maligialik nalimullugit atuqtaujut inuusinginni Inuit Nunaani ikajuqtuilutillu Inuit pijunnautinginnit namminiqsurunnanirmut–pinasuarnirmi aulatsinikkut nunattinnit, aturunnaqtuqutittinnit uvattinnilu.

Kanatamiutkainuit qaujivalliajut "piuqsuanikkut makimanirmut "tunngavigilugit saqkititausimajut tariurmiutait saputijausimajut piuqsarviujullu aajiirutausimajut gavamatuqakkunnut. Attuinirluniarmut Ikajuutinut Angiqatigiigut taakkunuunga inungnut ammalu gavamakkunnut taangutitausimajumut kamajiit parnautinginni, pijunnautiqarniq nunami aturunnaqtunut, Inuit aulatsigusinga, qaujisaqtuliriniq nautsiturnirlu, iqkanaijaaqarnirmut ilinniakanniratsanullu turaangajut makimajjutiksa nuungajullu piviksaqarviutitaujut inungnuungatitaullutik, amisut pigaluaqtillugit. Inuit saqkititsiqattaqsimmamata sanaturmigutqaujimanirmigut tariurmiutanit piuqsuarnirmik uqatsiagiakkannirluguluunnit atuqpammata Inuit qaujimaninginnit atuqtamitigullu - asingit atuutiliit piuqsuarnirmuungajut (OEICM) – pinasuarnit inungnut–sivuliqtaujut piruqpalliatitsijullu piqkusittinnit makimanasuarnitinnillu Saqkititsivalliagatta makimajjutitsanit tariurmiutat sapujjauningitigut piuqsuaqtauningitigullu. Taanna Pikialasuarsuaq Tilijaujjutigisimajangani atuliqujalaminiit 2017–ngutillugu takunnannguaqqaqsutik tamanna inungnut–sivuliqtauluni aulatauninganik nunaqarviujunnut Kanatamut Kalaaliit Nunaanullu. Kanatami, tamanna nuna taijaunilik Sarvarjuaq. Tamanna takunnannguaqtaujuq tariurmiutanit piuqsuaqujiniq nutaangungittuq qisiani piruqpalliajuq qanuq inuit kamaqattasuungummangaata tariurmiutanit piuqsuarnikkut – atangiqtumit uumaniqarviujut malitsugit–kamagillugit aulatsugit. Inuit tariurmitanit tatiqarmanga – makimajjutivut, niqiqarnivullu ammalu inuulluta piqkusivut niqiqariaqarniq tariurmiutanit avataaniittunillu tamannalu avitigatsaugani. Uqausirikkanniqaarjunniarivara tamanna nuqkarniujaliruma.

Pigialirataaqkammiutsutik, Inuit takunnannguaqtaminingat piuqsuanikkut makimajjutiqarniq tunngavilik pivalliatitsinirmut ikajuqtuijunut nunalinnit iqkanaijaaqarunnaikkut piliriqataujut ilitarijanginni inuit sulit taakkuatsatuummata kamatsianiqpaat nunattinnit imarnillu.

Tamakkua Inuit pijjusingit Nunaqaqkaaqsimajut Qaujimaningitigut inuusirminnilu atuqsimajarminni kinguvaanguqatigiik Inuit, ilitturiaqaqsimajut piqkusirminni inuusiqlutik inuunasuarningimi Ukiuqtaqtumi Inuit Nunanginni, ilaliusimalluni, qaujijaukkanniqtitsugu qaujimaniliit ammalu Inuit Qaujimajatuqatit (inuit qaujimanigangit), tamansa piliriqatigiingniq aturniqaqtitsivug Inungnit pijariuqsatillugit nangminiqsurunnannirmut–pinasuarningirmut aulatsinikkut nangmini nunalittinnit avatittinillu. Kingulliqaami, inuit piuqsuanirmut makimajjutiqaarninga sivuliqtaummat inungnut–sivuliqtunut qaujisaqtuliqinirmi qaujimanigarninginnut tamakkiit–qaujijjutaugattaqtunit.

Piuqsuarniq isumagijaugajuimmat makimajjutaulluni pivalliaugutauninganik. Kisiani, piuqsuarniq makimajjutiqaarnimullu pivalliatitsiniq isumagijaugajummatik kiputtillugik atuqtauningit.

Kisianili, Inuit takunnarusiqaqtut ajjigingitanganik. Inuit attuaniliit uumanigaqtunut, tukisiumallutalu piuqsuarniq piuqsarniuninganik aturunnaqtunit nunami niqigivattavut ilajaariitsuta, iqkasuqatigiippattugut niqittinnit, quviasuutigillugu uumajuriuqtavut tamauna qaujimanivut qaujijaulluni. Tamanna kinguninga anirnikkut saimaniqarniulluni saammattumit, isumamut timimullu qanuingitsiarniq, piqkusitaqaillu atuutiqaarningit, inuulisautit, uummaringniq, kinauniq, atangirlugu piqkusikkut makimaniq. Kasuqsimaninga makimanasuarniup qanuingitsiaqtumillu avatiqarniup, uvattinnut, nalunangimmat.

Inuulluta atuqpattugut Ukiuqtaqtumiutaullutalu 1000–niittuni arraagunit, kamatsiariaqarniq atuutiqaqtunillu pinasuagangaqaqtuinnaulluta Inuit sanajausimanikuujugu piuqsurunnaqsuta sunalimaanit pijariaqarutta.

Saputijaujut ammalu/uvvaluunniit piuqsuarviujut pivalliatitaujut piuqsuanikkut makimanasuarnirmut pinasuaruutiqaarnirmut saqkititsivattuq atuutilinnit iqkanaijaaksani Inungnut–sivuliltaujunit qaujisaqtulirinirmi, nautsiurnirmi, kamajiullutik, ukiuqtaqtumiunut angunasuaqtinullu. Tamanna pinasuarniq tamatumuuna sapujjijug sijjanit nunalinnik attunirluttauqunagit silaup asijjirninganut, aaqkiumititsijug Inuit inuusinginnit, pivigaqtitsillutillu inungnit sanngitsigiatitsiniqaqtitsimmatalu inuit piqkusinganik uqausinganillu.

Pijariaqallarippuq Inungnut sivuliqtauniq atuutiqaarniarmat aulatauningit tamakkua piuqsuarviujut sapujjaujullu atuinnaqainsarniaratta aturunnaqtunik nunami makimajjutigivattatinni. Inuit aulatsigusingit tunngaviliit Nunaqaqkaaqsimajut Qaujimaninginnit atuqtaunginnaqsutillu. Takunnagaliit piliriqatigiinitt turaqsutillu atagijumit aturatsamillu atuqtauniaqtumit isumaliurutiqaqtuqaqtillugu–tukitaarutauniaqtumit.

Pingasunit uttuutiqaarniarama ilitsinnut Inuit Piuqsuarusinginnit Makimajjutinit. Iluunnatik pingasut Nunavumminngaaqtut, angirraga.

Tajlurutiup imanga (Laankaastu Saunmik qaujimajaummijug) uumajuqarniqpaaq ajjigiingittunit tariurmiutani Kanatami Ukiuqtaqtumi ammalu piqkusirmut atuqtaullaritsuni Inungnut Qikiqtanimiunut inungnoluttaug ikaarlugu Inuit Nunaat- imaviit kasuqsimaninginnut ammalu tariurmiutait pujiit malimmata tariup aulaninganik. Tariumiutauniraiviuvattut ilaanni taijaivattuq “Sailinilik Ukiuqtaqtug,” Tallurutiup Imangata uumanigarviuninga pimmarivug pijjutigillugu imaqauningita, taimainninganut upagausimasuug amisunut Ukiuqtaqtumi tingmianut

tariurmiutanullu puijinnut, pimmariningatalu aqkutigivattangata utiqtarvigillugu tamauna Kanatami ukiuqtaqtumi.

Uumajut akurngani, nuna inigijauvuq 75–pusalluaniittunut tuugaalinnut. Amisuuningi ammalu uumanigarningita qanuingisiarningit tusaruminatsiaqpuq 3,600–niittunut inungnut nunaqaqtunut tallimani nunaliujuni ukiuqtaqtumi.

Ukiqtaniqpaanginni sijjanganin Kanataup, **Tuvaijuittuq** (“Sikumik Ajuittuqtaalik”) nalauttaigutausimavuq kingulliqaanguluni Ukiuqtaqtumi arraagulimaamit– tariumi sikuqarniarnik nunanga nirumitsivalliatillunga Tamanna pijjutigillugu, inigijaulituinnarialik tariumiutanut uumajunut inuit tatigivattangit tamakkua annagunnaqtut tariumi sikumit, suurlu aivit, natsit nanurlu, saputijaujariaqaliqtut.

Qanitarillugit piluriquatiliit tuvaiittuq ilulrjuangata inut ukiuqtaqtumiqatigiitakatimajingita 2017–ngutillugu **Pikialasuarsuaq** Tilijaujjutigisimajangita Atuliqujaliaminiit, qikiqtanikkut aajiqatiliit Gavamakkunginnit Kanataup Atukainnaniaqtumit Tariurmiutat Saputijaujuq taijaujuq Sarvarjuaq. Tamanna piqasiujjuq kanatamiittumit Pikalasuarsuaqmit. Kanata inuillu uqaqatiliit Gavamakkunginnit Kalaalit Nunaata ammalu Kingtam Tianmaakkunnit Katujjiqatigiivvigarumallutik–Kanatami angiqatigiingutimik tamaksumunga iniumut.

Tuksiraqtausimajuq **Qikiqtait Saputijaujut Ammalu Piuqsuarviujut** nigiqpasimmi ungasinniqsamiittuq, Qikiqtani Kangiqsualuup Iluani. Taikani, nunalik Sanikiluq riuqsuarviujuq taijauqullugu Qikiqtait, saputigumallugu ukiuqtaqtuq avataaniittullu imait, uumanigaviummata silaqaqatigiivviulluni amisunut uumajunut piluaqtumi mitirnut taijaunigaliqtut Sanikilmiut – annuraaqarutaullutik niqigijaulutillu ammalu kiinaujaliuraarjugutaullutik qunigungit. Taanna Qikiqtait piliriaq, Katujjiqatigiigutaujuq Hamlakkunginnut Sanikiluap, Sanikiluami Angunasuaqtulirijikkut Katujjiqatigiingit (HTA), ammalu Ukiuqtaqtumi Mitilirinimut Katujjiqatigiit, katititsillutik piuqsuanirmut pivalliatitsinirmullu turaagarijaujunit taimaaksainnaq aturlugit asingit pilirianut atuqtaujuq tappikani qulaani taisimajuni.

Qitiqpasimmiittumut Imavimmut Angiqatigiigut, atiliuqtaminiq Kanatamut, Kingtam Tianmaak (iqkagilugit Kalaalit Nusaat ammalu Varuu Ailans), Nuavai, Rasaup Katujjiqatigiingit, Mialigait Nunangat, Saina, Japan Ammalu Saus Kurii–qaujimagiaqtauli atangiingimmat Ukiuqtaqtumik uqaqsimaninga kisiani uqausiqaqsimaqasiutijuq “qanigijalik” Ukiuqtaqtumik uqaqsimajuq suurlu Sainaup pigiliutisimajanga. Pijumanigarviuninga nunaup ajuinnaarutaummat piviksaqarviit amisuuninginnut. Iqaluliriniq itijuni imarni. Atuutiqarninga angiqatigiingutiup qaujisatsiarutaulluni atuqtaujuq – tukisiumalugu tamanna uumanigaqatunut–turaangajunit pinasuarnikkut ukiuqtaqtumi makimanasuarnirmut pijjutiqaqtunut pijumanigarviuninga – iqaluliriniq– sivulliqaupalluni nunarjuami angiqatigiigut isumaksaqsirutauniaqtiillugu Nunaqaqkaaqsimajut qaujimaninga taimaalluq killisiniaqtimmariit qaujisarnikkut qaujimaningatu isumatsaqsirutauskattarialik. Taanna CAO–mut angiqatigiigut pimmariguvuq pijjutigillugu inuit piqatauninga s pijjusinganit ammalu ilitaqsillutik kajasijumik– pinasuarninga nunaqaqkaaqsimajut pillugit aulanirminni.

Tamakkua pilirangujut pimmariullutik uuttuutitsauvut nunaliup ammalu avittuqtausimajuni nunani Inuit sivuliqtingit qaujijaujutitsijut inuit piuqsuarusinganit makilajjutiqarnirmut atuagarnit. Takutitsimmata makimajjutiqarniup atuutiqarningit aturunnaqtuniingatuinnaqangimmata pularaqtulirinirmiluunnit. -- nunalinniingaarlutik aturunnaarlugillu asijjirviqarlutillu – pivalliatitsijuq aturunnaqtutigut nunami makimanasuarnirnit, qanuingisiaqtunit nunalinnit ammalu ukiuqtaqtumi aturunnaqtut kiinaujaliurutaujullu ukiutaqtumiillutik.